

کورش امیری‌نیا

معاون دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی

رمزنگاری

اشاره

دانش‌افزایی، آشنایی با روش‌های تدریس، آشنایی با مواد و وسایل کمک‌آموزشی، معرفی نشریات و کتب تاریخ و جغرافیا، آشنایی با معلمان موفق و باتجربه، آگاهی از مسائل و پرسش‌های نمونه، طرح موضوعات مربوط به این رشته، آگاهی از تصمیم‌ها و بخشنامه‌ها، آگاهی از برنامه‌ها و برنامه‌ریزی آینده، اظهار نظر درباره آنها و اطلاع از تحقیقات و اخبار مربوط به جغرافیا.

برای تحقق اهداف فوق خصوصاً هدف اول و دوم، با بررسی یک نمونه جامعه آماری محدود (شصت درصد مجلات تولید شده) می‌توان نتیجه گرفت که در حدود هفتاد درصد مقالات مندرج در مجلات رشد به دانش‌افزایی، بیش از یازده درصد به آموزش جغرافیا (روش‌های یاددهی - یادگیری، کاربرد وسایل کمک‌آموزشی، ارزشیابی و...) و بقیه به موضوعات عمومی از جمله نشست‌ها، اخبار، معرفی کتاب و... اختصاص یافته است.

بی‌گمان بالا بودن درصد مطالب در حوزه دانش‌افزایی جای قدرشناسی دارد، زیرا دسترسی دبیران و معلمان پس از فارغ‌التحصیلی از دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی به مقالات، کتاب‌ها و دستاوردهای جدید علمی و پژوهشی مرتبط با موضوعات کتاب‌های درسی و به‌روز کردن اطلاعات جدید امکان‌پذیر نیست و این رسالت برعهده مجله رشد آموزش جغرافیاست که به نظر می‌رسد در تحقق آن موفق بوده و در راستای آن به بحث آموزش به‌ویژه آموزش جغرافیا در جهان و ایران، روش‌های یاددهی - یادگیری و... پرداخته است.

کلیدواژه‌ها: قلمرو جغرافیا، دانش‌افزایی، برنامه درسی استان‌شناسی، آموزش جغرافیا، برنامه درسی جغرافیا

رشد آموزش جغرافیا همگام با برنامه‌های جدید جغرافیا

در بهار سال ۱۳۶۴ که اولین شماره مجله رشد آموزش جغرافیا

نود و نه شماره گذشته مجله رشد آموزش جغرافیا آینه تمام‌نمای روند تاریخی ماهیت و قلمرو آموزش جغرافیا در جمهوری اسلامی ایران و همچنین مبنایی برای مقایسه تحولات کمی و کیفی، تکامل در راه طی شده آموزش جغرافیا در ظرف دهه‌های پیش و پس از انقلاب اسلامی ایران است.

خدای متعال را سپاس می‌گوییم که ما را به انتشار صدمین شماره مجله رشد آموزش جغرافیا موفق گردانید و راه تازه‌ای که در بهار ۱۳۶۴ برای خدمت‌گزاری بیشتر به فرهنگ و آموزش جمهوری اسلامی ایران فراروی ما گشوده بود تاکنون ادامه داشته است. ۲۷ سال است که مجله رشد آموزش جغرافیا در سایه تلاش و همت بسیاری از مسئولان و مدیران وزارت آموزش و پرورش و جغرافی دانان ایران منتشر می‌شود و رسالت خود را که همانا بسط و توسعه علم جغرافیا از طریق تحقیق و آموزش است ادامه داده و می‌دهد.

دکتر غلامعلی حداد عادل، معاون وقت وزیر و رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش در پیش‌گفتار نخستین شماره رشد آموزش جغرافیا، بهار ۱۳۶۴، امیدهای بزرگ و اهداف یازده‌گانه‌ای را نیز برای این مجله در نظر گرفته است: «صدها هزار معلمی که برای سربلندی و نجات جامعه خود در روستاهای مهجور و شهرهای دور میهن خود خدمت می‌کنند، محتاج یک جویبار جاری مداومند که آب زلال سرچشمه‌های علم و تجربه را آهسته و پیوسته همواره در دسترس آنان قرار دهد.

سؤال این است که آیا رشد آموزش جغرافیا می‌تواند آن جویبار همیشگی باشد؟ امید ما این است، تا خدا چه خواهد. باری ما می‌خواهیم مجله رشد آموزش جغرافیا این جماعت تشنه‌کامی را که در همه‌جای ایران، دور از هم اما با هم، روبه سوی یک هدف مقدس در حرکت‌اند، سیراب‌سازد.» اهداف یازده‌گانه رشد آموزش جغرافیا برای رسیدن به این هدف نیز در همان پیش‌گفتار شماره اول مجله به تفصیل اعلام شد. عناوین این اهداف عبارت‌اند از:

صدها هزار معلمی که برای سربلندی و نجات جامعه خود در روستاهای مهجور و شهرهای دور میهن خود خدمت می‌کنند، محتاج یک جویبار جاری مداومند که آب زلال سرچشمه‌های علم و تجربه را آهسته و پیوسته همواره در دسترس آنان قرار دهد

منتشر شد، ما شاهد تغییراتی در جدول دروس دوره متوسطه شده‌ایم و آن اضافه‌شدن کتاب جدیدی با عنوان **جغرافیای استان با رویکرد ناحیه‌ای و منطقه‌ای** بوده است. این کتاب که مشترک کلیه رشته‌ها بوده، همسو و متناسب با سرفصل‌های کتاب **جغرافیای ایران** بوده است. به عبارتی کتاب اصلی و مادر با عنوان **جغرافیای ایران** با سه سرفصل کلی جغرافیای طبیعی، انسانی و اقتصادی ایران تألیف و در کلیه مدارس کشور تدریس می‌شد. در همین راستا کتاب ضمیمه با عنوان **جغرافیای استان** (به تفکیک هر استان کتاب چاپ ۶۴-۷۵ مخصوص به آن استان به دست دبیران همان استان تألیف شد) با همان سرفصل و متناسب با موضوعات آن کتاب در مقیاس کوچک‌تر چاپ و وارد سیستم آموزشی کشور شد.

نکته حائز اهمیت آن که این شیوه تا سال‌های ۱۳۷۶-۱۳۷۵ برقرار بوده است. در همین راستا مقالاتی در طی این سال‌ها در مجله رشد جغرافیا به چاپ رسیدند که در هم زمینه دانش‌افزایی و هم در زمینه آموزش جغرافیا به دبیران کمک می‌کرده‌اند. از جمله می‌توان به برخی از این مقالات در شماره‌های زیر اشاره کرد:

- منابع آب در پلایه‌قم، غرب مرکزی ایران، شماره ۹، بهار ۱۳۶۶؛
- غار کبوتر مراغه، شماره ۱۱، پاییز ۱۳۶۶؛
- تفتان، آتش‌فشان بالقوه، شماره ۱۱، پاییز ۱۳۶۶؛
- سد زاینده‌رود و حوضه آبخیزان، شماره ۱۲، زمستان ۱۳۶۶؛

- چابهار و حوزه نفوذ آن، شماره ۱۳، بهار ۱۳۶۷؛
- هیرمند، بزرگ‌ترین رود مرکزی ایران، شماره ۱۴، تابستان ۱۳۶۷؛
- امکانات کشاورزی طبس، شماره ۱۴، تابستان ۱۳۶۷؛
- بررسی کشت و اقتصاد پسته رفسنجان، شماره ۱۵، پاییز ۱۳۶۷؛
- جغرافیای دریاچه ارومیه، شماره ۱۶، زمستان ۱۳۶۷؛
- دریاچه هامون: بزرگ‌ترین دریاچه آب شیرین فلات ایران، شماره ۱۷، بهار ۱۳۶۸؛
- تمرکززدایی از بافت مرکزی تهران، شماره ۱۸، تابستان ۱۳۶۸؛
- کارون بزرگ‌ترین، پرآب‌ترین و تنها رود قابل کشتیرانی ایران، شماره ۱۹، پاییز ۱۳۶۸؛
- ساخت زراعی در ناحیه فومنات، شماره ۲۱، بهار ۱۳۶۹؛
- بررسی میداین قدیمی شهر تهران از دیدگاه جغرافیای شهری، شماره ۲۶، تابستان ۱۳۷۰.

در همین زمینه می‌توان به ده‌ها مقاله دیگر تا اواسط دهه ۱۳۷۰ اشاره کرد.

از اواسط دهه ۷۰ به موازات تغییر در رویکرد برنامه‌های آموزش جغرافیا در دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی و طرح تولید راهنمای جامع برنامه درسی دوره راهنمایی و متوسطه، زمینه‌ها و اشاعه آن با درج مقالاتی در مجله رشد صورت گرفته است به گونه‌ای که این تغییر رویکرد با استقبال حداکثری دبیران و اساتید دانشگاه مواجه شده بود. همراهی و همپوشی برنامه‌های درسی و درج مقالات مرتبط با آن در مجله رشد آموزش جغرافیا باعث شد که در پایه دوم متوسطه کتابی با عنوان **جغرافیا (۱)** با رویکرد مسائل و مشکلات جغرافیایی عصر ما (کتابی که برای اولین بار برنده جایزه اول سازمان حفاظت محیط‌زیست در زمینه اشاعه فرهنگ زیست‌محیطی شد) و در پایه سوم متوسطه **جغرافیا (۲)** ویژه دانش‌آموزان رشته ادبیات و علوم انسانی با رویکرد ناحیه‌ای و سرانجام در دوره پیش‌دانشگاهی با رویکرد کاربردی چاپ و پس از برگزاری دوره‌های ضمن خدمت و آموزش معلمان وارد مدار آموزشی کشور شدند. بی‌تردید برخی از مقالات از جمله مقالات زیر در اشاعه و معرفی برنامه‌های جدید گروه جغرافیا نقش بسزایی داشته‌اند:

- گزارش علمی کارگاه برنامه‌ریزی درسی و آموزش جغرافیا، شماره ۴۰، بهار ۱۳۷۵ / شماره ۴۲، زمستان ۱۳۷۵ / شماره ۴۳، بهار ۱۳۷۶ / شماره ۴۴، پاییز ۱۳۷۶ / شماره ۴۵، زمستان ۱۳۷۶ / شماره ۴۶، بهار ۱۳۷۷؛
- کتاب‌های درسی جغرافیا در دوره ابتدایی و مشکلات آن، شماره ۴۲، زمستان ۱۳۷۵؛
- آموزش جغرافیا، راهی نو با مشکلات بسیار، شماره ۴۵، زمستان ۱۳۷۶ / شماره ۴۶، بهار ۱۳۷۷ / شماره ۴۷، زمستان ۱۳۷۷ / شماره ۴۹، زمستان ۱۳۷۷ / شماره ۵۳، زمستان ۱۳۷۸؛
- آخرین بیانیه انجمن جغرافیایی انگلستان درباره جغرافیا، شماره

دانش‌افزایی، آشنایی با روش‌های تدریس، آشنایی با مواد و وسایل کمک‌آموزشی، معرفی نشریات و کتب تاریخ و جغرافیا، آشنایی با معلمان موفق و باتجربه، آگاهی از مسائل و پرسش‌های نمونه، طرح موضوعات مربوط به این رشته، آگاهی از تصمیم‌ها و بخشنامه‌ها، آگاهی از برنامه‌ها و برنامه‌ریزی آینده، اظهار نظر درباره آنها و اطلاع از تحقیقات و اخبار مربوط به جغرافیا. اینها از ابتدا اهداف یازده‌گانه رشد آموزش جغرافیا بوده‌اند

رمز ماندگاری

آیا تاکنون از خود پرسیده‌اید که علت ماندگاری رشد آموزش جغرافیا تا یکصدمین شماره آن چیست؟ چه عواملی باعث تحقق حداکثری اهداف آن شده است؟

در پاسخ باید گفت آنچه تاکنون باعث تحقق حداکثری اهداف مجله رشد و ماندگاری و استمرار آن در فرایند برنامه‌های سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی شده عبارت است از:

۱. ارسال مقالات از سوی شماری از دبیران و استادان باتجربه و اقبال آنان به این مجله؛

۲. ارائه مقالات با رویکرد جدید از جمله رویکرد سیستمی، اکولوژیکی، نظریه‌ای، اقتصاد سیاسی، تحلیل‌های ساختاری، کارکردی و تکوینی؛

۳. ارائه تحقیقات ارزنده دانشجویان کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکترای جغرافیا به مجله رشد و قرار گرفتن آنها در اختیار دبیران محترم؛

۴. استقبال دبیران جغرافیا از مجله و ارسال مقالات ارزشمند و ادامه همکاری قلمی خود با مجله رشد جغرافیا؛

۵. استقبال استادان و دانشجویان رشته جغرافیا در مراکز آموزش عالی و تحقیقاتی از مجله رشد جغرافیا.

راز رسیدن مجله رشد به یکصدمین شماره آن، هدایت‌بخشی دلسوزان دفتر کمک‌آموزشی، نیروی لایزال اندیشه جغرافی‌دانان کشور به سمت «رشد آموزش جغرافیا» و در واقع از قوه به فعل درآوردن توان عظیم پژوهش‌های آنان است. چنین زاینده‌گی در تاریخ جغرافیا تاکنون سابقه نداشته است.

رشد جغرافیا، زاینده‌گی، خلاقیت، شفافیت و جلوه درخشان خود را از همین اندیشه‌های پویای جغرافی‌دانان می‌گیرد به گونه‌ای که بی‌وجود «رشد» بسیاری از اندیشه‌های جغرافیایی نه امکان پیدایی و نه احتمال بروز و ظهور داشت و نه استعداد‌های ممتازی که در لابه‌لای مجلات رشد به چشم می‌خورد، کشف می‌شد. بی‌گمان، رشد آموزش جغرافیا اکنون جزء مهم و جدانشدنی جغرافیای کنونی کشور ماست که هم در معرفی برنامه‌های جدید و هم در اشاعه آن نقش بی‌بدیل دارد.

دورنمای آینده

اکنون به همت دفتر تکنولوژی و انتشارات کمک‌آموزشی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی و همکاری صادقانه و مشفقانه گروه درسی جغرافیای دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی و اعضای محترم هیئت تحریریه مجله و استادان دلسوز، مجله رشد به صورت فصلنامه دائمی انتشار می‌یابد و از همه دبیران محترم، استادان، دانشجویان، دانش‌آموزان و سایر همکاران محترم انتظار دارد جویبار همیشگی رشد آموزش جغرافیا را با مساعدت‌های علمی خود به رودخانه تبدیل کنند.

۵۲، پاییز ۱۳۷۸؛

● گزارش بیست و نهمین کنگره بین‌المللی جغرافیا، شماره ۵۶، زمستان ۱۳۷۹؛

● جغرافیا، دانش گذشته، حال و آینده، شماره ۶۲، تابستان ۱۳۸۱/شماره ۶۳، زمستان ۱۳۸۱.

فرایند پشتیبانی و حمایت از برنامه‌های درسی گروه جغرافیا در مجله رشد آموزش جغرافیا همچون گذشته ادامه داشت تا اینکه از شماره‌های ۹۰ به بعد با درج مقاله‌ای با عنوان «نگاهی به برنامه درسی استان‌شناسی» شماره ۹۱، تابستان ۱۳۸۹/شماره ۹۲، پاییز ۱۳۸۹/شماره ۹۳، زمستان ۱۳۸۹ و شماره ۹۴، بهار ۱۳۹۰ نسبت به معرفی و اشاعه برنامه جدید گروه همت گماشته است. نتیجه این تعامل و همکاری، تألیف کتاب استان‌شناسی از سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹ به تدریج در استان‌ها شروع و در نهایت جایگزین کتاب جغرافیای استان‌ها شده است.

آنچه از مطالب فوق به دست می‌آید این است که همکاری و همدلی و هم‌زبانی مجله رشد آموزش جغرافیای دفتر کمک‌آموزشی با گروه درسی جغرافیای دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی، باعث شکوفایی و نوسازی و اجرای برنامه‌های درسی جدید شد و باید اذعان داشت که این همکاری صادقانه و مستمر باعث بالندگی برنامه‌های درسی جغرافیا شده است.

عباس بخشنده نصرت
دکتر
دانشگاه محل تحصیل:
فرانسه
دانشگاه محل کار:
تربیت معلم تهران
نمونه‌ای از آثار: مقالات
متعدد در مورد عشایر

مهران مقصودی
دکترای
ژئومورفولوژی
دانشگاه محل
تحصیل: تهران
دانشگاه محل کار:
تهران
نمونه‌ای از آثار:
روش‌ها و تکنیک‌های
ژئومورفولوژی